

การศึกษาความเป็นมาและพัฒนากิจการด้านการแพทย์ ของวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไทย

เบญจมาศ ขุนประเสริฐ¹

รับบทความ 01 พฤษภาคม 2567 แก้ไขบทความ 30 พฤศจิกายน 2567 ตอบรับ 21 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดทางการแพทย์ของวัฒนธรรมอินเดียและไทย โดยการศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และประสบการณ์ทางการแพทย์ของทั้งสองวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดูแลสุขภาพ โดยเน้นการบูรณาการทั้งการใช้สมุนไพรและการแพทย์เฉพาะทาง และการนำความรู้เหล่านี้มาบูรณาการร่วมกันจะช่วยให้เข้าใจและปรับใช้วิธีการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาและการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นและระดับสากลต่อไป

คำสำคัญ อายุรเวท, การแพทย์แผนไทย, การรักษาโรค

¹มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล benjamas.khun@gmail.com

The Study of the Origins and Development of Medical Practices in Indian and Thai Cultures

Benjamas Khunprasert¹

Received 01 May 2024; revised 30 November 2024; accepted 21 December 2024

Abstract

This academic article aims to elucidate the medical concepts of both Indian and Thai cultures by studying and analyzing the historical background and medical experiences of both cultures. The objective is to provide insights for healthcare management, focusing on the integration of traditional herbal medicine and specialized medical practices. Additionally, leveraging this combined knowledge can facilitate a better understanding and adaptation of effective medical practices within various cultural and environmental contexts. By amalgamating these diverse insights, it becomes possible to promote further development and utilization of medical practices for both local and global benefits.

Keywords Ayurveda, Thai traditional medicine, disease treatment

¹Silpakorn University, E-mail: benjamas.khun@gmail.com

บทนำ

การแพทย์แผนโบราณของอินเดียและไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ทั้งสองวัฒนธรรมมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่กลับมีความเชื่อมโยงกันในการแพทย์อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้สมุนไพรและการรักษาโรคตามหลักธรรมชาติ การศึกษาเปรียบเทียบการแพทย์แผนโบราณของทั้งสองวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจวิวัฒนาการของการแพทย์ และเพื่อนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์การแพทย์ในปัจจุบัน

อายุรเวท มาจาก คำว่า “อายุส” หมายถึง ทุกด้านของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย คำว่า “เวท” หมายถึงความรู้หรือการเรียนรู้ ดังนั้นอายุรเวทจึงบ่งบอกถึงวิทยาศาสตร์ที่เข้าใจในทุกแง่ของชีวิตทั้งหมด เป็นวิถีชีวิตที่อธิบายถึงอาหาร ยา และพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์หรือเป็นอันตรายต่อชีวิต จุดกำเนิดของอายุรเวทสามารถสืบย้อนไปถึงจุดเริ่มต้นของการสร้างจักรวาล นักปรัชญาชาวอินเดียหลายท่านกล่าวว่าอายุรเวทมีต้นกำเนิดมาจากพระพรหม ผู้สร้างจักรวาล พระพรหมไม่ได้เป็นเพียงปัจเจกบุคคลแต่เป็นรูปแบบที่ไม่ประจักษ์ขององค์พระผู้เป็นเจ้าซึ่งโลกทั้งมวลได้บังเกิดขึ้นจากพระองค์ ความปรารถนาที่จะคงความแข็งแรง สุขภาพ และมีอายุยืนยาวเป็นหนึ่งในสัจยชาติญาณพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด อายุรเวทในแง่นี้กำหนดรูปแบบสำหรับระบบการแพทย์อื่น ๆ ถือเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณเทียบได้กับวิถีชีวิตนั่นเอง (Subhash, 2001: 17) หลักการพื้นฐานของอายุรเวท คือการรักษาสมดุลของธาตุทั้ง 3 ในร่างกาย ได้แก่ วาตะ กัมปะ ปิตตะ โดยเชื่อว่าความไม่สมดุลของธาตุเหล่านี้เป็นต้นเหตุของโรค (Patil, Vasant, & Sapra, Umesh Kumar 2013: 1-7) การรักษาจึงมุ่งเน้นไปที่การปรับสมดุลของธาตุเหล่านี้ โดยใช้สมุนไพร อาหาร การออกกำลังกาย และการทำจิตใจให้สงบ

การแพทย์แผนไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและเก่าแก่ของประเทศไทย ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้รับการสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนา (กรรมกรแพทย์

แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2553: 4) เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้ทางสมุนไพร วิธีการบำบัด และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้โดยตรง โดยการปฏิบัติจนสั่งสมเป็นประสบการณ์เฉพาะตนและมีการบันทึกองค์ความรู้ในลักษณะจารึกและเอกสารตำรายาสืบต่อกันมา (พอพล 2558: 175) ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ในสมัยโบราณ การแพทย์ไทยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การรักษาโรคพืชพาสุนไพรมตามธรรมชาติและเชื่อเรื่องคุณไสย โดยมีหมอพื้นบ้านเป็นผู้ดูแลสุขภาพให้แก่คนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางการรักษาโรคอีกแห่งหนึ่ง โดยพระสงฆ์และชีจะเป็นผู้รักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและคาถาอาคม เมื่อเข้าสู่ยุคสุโขทัย การแพทย์แผนไทยเริ่มมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น ไตรภูมิกถา ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญของธาตุทั้งสี่ในการรักษาสมดุลของร่างกาย นอกจากนี้ราชวงศ์สุโขทัยยังให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนไทยและสนับสนุนการพัฒนาสมุนไพรและพิธีกรรมต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาการแพทย์แผนไทยได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง มีการจัดตั้งหมอหลวงในราชสำนักและแบ่งการแพทย์ออกเป็น 4 แขนงหลัก ได้แก่ เวชกรรม เภสัชกรรม การผดุงครรภ์ และการนวด (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี 2567) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการแพทย์แผนไทยในยุคนั้น เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนไทยอย่างมาก มีการรวบรวมตำรายาและจัดตั้งโรงเรียนสอนการแพทย์ในวัดโพธิ์ ทำให้การแพทย์แผนไทยเป็นที่แพร่หลายและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออธิบายแนวคิดทางการแพทย์ของวัฒนธรรมอินเดียและไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในหลักการรักษาและการวินิจฉัยของทั้งสองวัฒนธรรม
3. วิเคราะห์อิทธิพลระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและไทยในด้านการแพทย์

ขอบเขตของการศึกษา

1. การแพทย์วัฒนธรรมอินเดีย หมายถึง อายุรเวท
2. การแพทย์วัฒนธรรมไทย หมายถึง การแพทย์แผนไทย
3. ศึกษาเฉพาะด้านของการแพทย์ สมุนไพรหรือระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

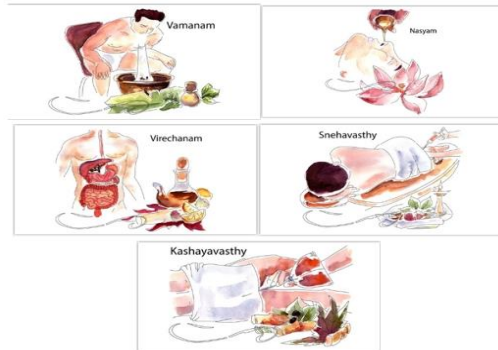
1. ความเป็นมาของการแพทย์วัฒนธรรมอินเดีย

อายุรเวทเป็นระบบการแพทย์แผนโบราณที่มีอายุราว 3,000-5,000 ปี ซึ่งพัฒนาขึ้นจากคัมภีร์พระเวท โดยเฉพาะคัมภีร์อาถรรพเวท แนวคิดสำคัญคือการรักษาสมดุลของธาตุสาม ได้แก่ วาตะ (ลม), ปิตตะ (ไฟ), และกษะ (น้ำ) (Thakar, V, J. 1982: 139-145) อายุรเวทไม่เพียงแต่รักษาโรคแต่ยังเน้นการป้องกันโรคและการดูแลสุขภาพผ่านการรับประทานอาหาร โยคะ และสมาธิ (เบญจมาศ 2564: 57) อิทธิพลของศาสนาฮินดูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการแพทย์ในอินเดียโดยมีคัมภีร์ที่สำคัญได้แก่ จรกสมหิตา สุตระสัสมิตา และอัษฎางคกฤตยะสัสมิตา (วุฒิพงษ์ 2566: 338-346)

การจำแนกสาขาของอายุรเวท มีดังนี้

1.1 อายุรศาสตร์ (Kayachikitsa)

เป็นสาขาหลักที่มุ่งเน้นการรักษาโรคภายในและการดูแลสุขภาพทั่วไป โดยใช้สมุนไพร อาหาร และแนวทางการปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย แนวคิดนี้ถือว่าการย่อยอาหาร (Agni) เป็นศูนย์กลางของสุขภาพ และโรคต่าง ๆ เกิดจากการเสียสมดุลของธาตุสาม (Doshas) ได้แก่ วาตะ ปิตตะ และกษะ ปัญจกรรมะ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติห้าประการในการทำให้บริสุทธิ์ ห้าสิ่งนี้คือการใช้ยาที่ทำให้อาเจียน ยาระบาย ยาพ่นจมูก และยาสวนทวารที่มีหรือไม่มีน้ำมัน (Sharma, H. & Clark, C. 2011: 1-12)

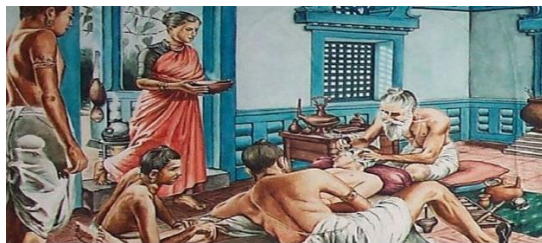

ภาพที่ 1 ปัญจกรรมะ

(ที่มา: <https://ayurvedichospital.com/en-blog/25-highly-effective-ayurvedic-therapies-for-health-and-longevity> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.2 การผ่าตัด (Shalyatantra)

สาขานี้เกี่ยวข้องกับการผ่าตัดและการรักษาโรคที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะภายนอก เช่น การผ่าตัดฝี การรักษาบาดแผล และการจัดกระดูก คัมภีร์สุศรุตะ สัมหิตา ได้รับการยอมรับว่าเป็นตำราแรกที่กล่าวถึงเทคนิคการผ่าตัดและเครื่องมือผ่าตัด (Subhash 2001: 21)

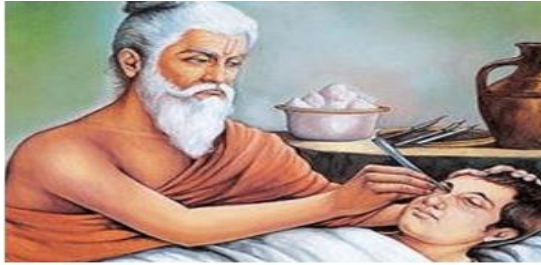

ภาพที่ 2 การผ่าตัด (Shalyatantra)

(ที่มา: <https://www.pristyncare.com/blog/ayurveda-vs-shalya-tantra-surgery/> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.3 ด้านจักษุวิทยาและโสตนาสิกการังษวิทยา (Shalakya Tantra)

มุ่งเน้นการรักษาโรคที่เกี่ยวข้องกับหู ตา จมูก คอ และศีรษะ โดยใช้ยาหยอดตา การพอกยาสมุนไพร และการทำพิธีกรรมเพื่อเสริมการรักษา (Subhash 2001: 21)

ภาพที่ 4 จักษุวิทยาและโสตนาสิกการังษวิทยา (Shalaky Tantra)

(ที่มา: <https://www.sacpilani.org/shalya-tantra> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.4 กุมารเวชศาสตร์ (Kaumarabhritya)

สาขานี้เกี่ยวข้องกับการดูแลทารกก่อนคลอดและหลังคลอด และการดูแลมารดาก่อนตั้งครรภ์และระหว่างตั้งครรภ์ อายุรเวทได้อธิบายวิธีการให้กำเนิดบุตรตามเพศ สติปัญญา และร่างกายที่ต้องการ โรคต่าง ๆ ของเด็ก (Subhash 2001: 21)

ภาพที่ 5 กุมารเวชศาสตร์ (Kaumarabhritya)

(ที่มา: <https://www.ayurvedicclinic.net/clinic/kaumarabhritya-tantra-the-ayurvedic-concept-of-pediatics/> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.5 พิษวิทยา (Agadatantra)

มุ่งเน้นการรักษาอาการพิษที่เกิดจากสารพิษ สัตว์มีพิษ หรืออาหารที่เป็นพิษ รวมถึงการวางระบบการจัดการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อป้องกันการปนเปื้อน (Subhash 2001: 21)

ภาพที่ 6 พิษวิทยา (Agadatantra)

(ที่มา: <https://bmamh.org/agad-tantra/> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.6 จิตเวชศาสตร์ (Bhutavidya)

อายุรเวทให้ความสำคัญกับโรคทางจิตและการรักษาอย่างเท่าเทียมกัน วิธีการรักษานั้นไม่เพียงแต่ควบคุมอาหารและสมุนไพรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิธีฝึกโยคะเพื่อฟื้นฟูสภาพจิตใจด้วย ในอาถรรพเวทและอายุรเวท เน้นการรักษาโรคทางจิตและพฤติกรรมโดยอาศัยสมุนไพร การทำสมาธิ และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์เพื่อขับไล่พลังงานลบหรือจิตวิญญาณที่เชื่อว่าเป็นต้นเหตุของโรค (Subhash 2001: 22)

ภาพที่ 7 จิตเวชศาสตร์ (Bhutavidya)

(ที่มา: <https://ayurvedaandfitness.wordpress.com/tag/bhuta-vidya/> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.7 ศาสตร์แห่งการฟื้นฟู (Rasayana)

เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสุขภาพและการชะลอวัย โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและพลังงานชีวิตผ่านการใช้สมุนไพรและอาหารเสริม (Jayasundar, R. 2010: 908-914)

ภาพที่ 8 ศาสตร์แห่งการฟื้นฟู (Rasayana)

(ที่มา: <https://kottakkal.shop/blogs/healing-with-kottakkal-ayurveda/rasayana-rejuvenation-therapy> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

1.8 ศาสตร์แห่งยากระตุ้นความใคร่ (Vajikarana)

สาขานี้เกี่ยวข้องกับวิธีการเพิ่มควมมีชีวิตชีวาและประสิทธิภาพทางเพศ เพื่อให้กำเนิดลูกหลานที่ดีและสาขานี้เน้นการรักษาความอ่อนเพลียและปัญหาทางเพศ รวมถึงการเสริมสร้างพลังทางเพศและการดูแลสุขภาพพระบบสืบพันธุ์ (Subhash 2001: 22)

ภาพที่ 9 ศาสตร์แห่งยากระตุ้นความใคร่ (Vajikarana)

(ที่มา: <http://ayurvedaschool.co/vajikarana/> เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2567)

2. ความเป็นมาของการแพทย์วัฒนธรรมไทย

การแพทย์แผนไทยพัฒนาขึ้นจากความเชื่อเรื่องธาตุทั้งสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) โดยมีการใช้สมุนไพร การนวดแผนไทยและพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อรักษาโรค (บุษบา ประภาพงศ์ และคณะ 2554) คัมภีร์ที่สำคัญ ได้แก่ “ตำรายาแผนโบราณ” ซึ่งรวบรวมความรู้การแพทย์ไทยที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นแนวความคิดเกี่ยวกับ ธาตุ 4 นั้น ปรากฏอยู่ในคัมภีร์แพทย์แผนไทยเกือบทุกเล่ม ได้แก่ "คัมภีร์พระโอสถ พระนารายณ์ พระคัมภีร์

มหาโชตรัต พระคัมภีร์โรคนิทาน พระคัมภีร์ปฐมจินดา พระคัมภีร์ธาตุวิภังค์ พระคัมภีร์สรรพคุณยาแลมหาพิภักดิ์ พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ และพระคัมภีร์ธาตุบรรจบ" แต่ธาตุทั้ง 5 นั้น ไม่ปรากฏในคัมภีร์เล่มใดเลยยกเว้นใน คัมภีร์ฉันทศาสตร์

การจำแนกแขนงสาขาการแพทย์แผนไทย (คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี, 2567) มีดังนี้

1) เวชกรรมไทย (Thai Medicine – Internal Medicine) เวชกรรมไทยเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยและรักษาโรคภายในร่างกายโดยใช้หลักการธาตุทั้งสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) เป็นพื้นฐาน การรักษาประกอบด้วยการใช้สมุนไพร การปรับอาหาร และการจัดสมดุลธาตุในร่างกายตัวอย่างการรักษา ได้แก่ การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านสำหรับโรคกระเพาะและโรคเบาหวาน

2) เภสัชกรรมไทย (Thai Pharmacy) เภสัชกรรมไทยเน้นการเตรียมยาและผลิตยาสมุนไพรสำหรับรักษาโรค ซึ่งครอบคลุมการเก็บเกี่ยวสมุนไพร การแปรรูป และการปรุงยาตามตำรับยาไทยดั้งเดิม เช่น ตำรับยาห้าาราก (ยาห้าารากแก้ไข้) และตำรับยาประสะจันทน์แดง

3) การแพทย์แผนไทยประยุกต์ (Applied Thai Traditional Medicine) สาขานี้เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมสุขภาพและการสร้างนวัตกรรมทางการแพทย์

4) การแพทย์พื้นบ้าน (Folk Medicine) การแพทย์พื้นบ้านมุ่งเน้นการรักษาโรคในชุมชน โดยผู้รู้ท้องถิ่น เช่น หมอยาพื้นบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น การแพทย์พื้นบ้านยังรวมถึงการใช้พิธีกรรม เช่น การพรมยาหรือการเป่าแก้ไข้

5) การแพทย์แผนไทยด้านนวด (Thai Traditional Massage) นวดแผนไทยเป็นอีกแขนงสำคัญของการแพทย์ไทย โดยมีแนวคิดว่าร่างกายมีเส้นพลังงานที่เรียกว่าเส้นสับ การนวดช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตและปรับสมดุลพลังงานในร่างกาย การนวดแผนไทยยังแบ่งย่อยออกเป็นนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อบำบัด

6) การดูแลสุขภาพสตรีและการผดุงครรภ์ (Obstetrics and Gynecology in Thai Medicine) สาขานี้เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพสตรี ตั้งแต่การดูแลก่อนคลอด การอยู่ไฟหลังคลอด และการฟื้นฟูสุขภาพของมารดา

ผลการศึกษา

อายุรเวทและการแพทย์แผนไทยเป็นสองระบบการแพทย์ดั้งเดิมที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดทั้งสองมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาการแพทย์โบราณของเอเชียและมีอิทธิพลต่อกันและกันมาอย่างยาวนาน ดังนี้

1. ความเชื่อมโยงและอิทธิพลต่อกัน

1.1 รากฐานร่วมกัน ทั้งอายุรเวทและการแพทย์แผนไทยต่างมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องธาตุ (ธาตุในอายุรเวท และธาตุ 4 ในแพทย์แผนไทย) และการรักษาสมดุลของร่างกาย

1.2 การใช้สมุนไพร ทั้งสองระบบให้ความสำคัญกับการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค โดยมีสมุนไพรบางชนิดที่ใช้ร่วมกัน เช่น ขมิ้นชัน ตะไคร้

1.3 การนวด การนวดเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาในทั้งสองระบบ โดยมีหลักการคล้ายคลึงกันในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อและปรับสมดุลของร่างกาย

1.4 อิทธิพลทางวัฒนธรรม อินเดียซึ่งเป็นต้นกำเนิดของอายุรเวท ซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมาอย่างยาวนาน รวมถึงด้านการแพทย์ ทำให้การแพทย์แผนไทยได้รับอิทธิพลจากอายุรเวทในหลายด้าน

1.5 การปรับตัว แม้จะได้รับอิทธิพลจากอายุรเวท แต่การแพทย์แผนไทยก็มีการพัฒนาและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของไทยทำให้เกิดความแตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอายุรเวทและการแพทย์แผนไทย

คุณลักษณะ	อายุรเวท	การแพทย์แผนไทย	ความสัมพันธ์
หลักการพื้นฐาน	สมดุลของธาตุ 5 (ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ)	สมดุลของธาตุ 4 (ลม ไฟ น้ำ ดิน)	มีความคล้ายคลึงกันในการเน้นสมดุลของธาตุในร่างกาย
วิธีการรักษา	สมุนไพร, การนวด, โยคะ, การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต	สมุนไพร, การนวด, การฝังเข็ม, การทำพิธีกรรม	มีวิธีการรักษาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การใช้สมุนไพรและการนวด
ความเชื่อทางศาสนา	เชื่อมโยงกับศาสนาฮินดู	เชื่อมโยงกับพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นบ้าน	มีอิทธิพลทางศาสนาที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองระบบมีความเชื่อมโยงกับปรัชญาตะวันออก
การแบ่งสาขา	มีการแบ่งสาขาที่ชัดเจน	การแบ่งสาขา มักไม่ชัดเจน มักรวมศาสตร์อื่น ๆ	อายุรเวทมีระบบการแบ่งสาขาที่ละเอียดกว่า แต่ทั้งสองระบบมีการผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ
อิทธิพล	มีอิทธิพลต่อการแพทย์แผนไทยในด้านหลักการและวิธีการรักษา	รับอิทธิพลจากอายุรเวทและมีการพัฒนาขึ้นเองตามบริบททางวัฒนธรรม	อายุรเวทเป็นรากฐานสำคัญของการแพทย์แผนไทย แต่การแพทย์แผนไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

2. วิธีการรักษาโรคทั้งสองระบบการแพทย์

2.1 คล้ายคลึงกัน โดยมุ่งเน้นไปที่การปรับสมดุลของธาตุ เช่น

1) การใช้สมุนไพร ทั้งสองระบบให้ความสำคัญกับการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค โดยเลือกสมุนไพรที่มีคุณสมบัติตรงข้ามกับธาตุที่ผิดปกติ เช่น หากวาตะมากเกินไป จะใช้สมุนไพรที่มีรสหวาน เปรี้ยว เค็ม เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นและความอบอุ่นให้กับร่างกาย

2) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งสองระบบเน้นให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน เพื่อสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค

3) การรักษาทางกายภาพ ทั้งสองระบบมีการนวดและการทำ
กายภาพบำบัดเพื่อช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อและปรับปรุงการไหลเวียนของเลือด

2.2 ความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น

1) ชนิดของสมุนไพร สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาอาจแตกต่างกันไปตาม
ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม

2) วิธีการเตรียมยา วิธีการเตรียมยาและรูปแบบของยาอาจแตกต่างกัน

3) ความเชื่อทางศาสนา อายุรเวชมีความเชื่อมโยงกับศาสนาฮินดูอย่าง
ใกล้ชิด ในขณะที่แพทย์แผนไทยมีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นบ้าน

4) การวินิจฉัยโรค วิธีการวินิจฉัยโรคอาจแตกต่างกันเล็กน้อย เช่น การดู
ลิ้น การตรวจปัสสาวะ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการรักษาโรคของอายุรเวชและแพทย์แผนไทย

โรค	อาการ	การรักษาตามอายุรเวช	การรักษาตามแพทย์แผนไทย
วះมาก เกินไป	ปวดข้อ ข้อแข็ง ท้องผูก	ใช้สมุนไพรสหวาน เปรี๊ยะ เค็ม เช่น อชวกันธา ยาหอม นวดอบสมุนไพร	ใช้สมุนไพรสหวาน เปรี๊ยะ เค็ม เช่น ขมิ้นชัน ตะไคร้ นวด อบสมุนไพร
ปิดตะมาก เกินไป	ไข้สูง ท้องเสีย แผลใน กระเพาะ อาหาร	ใช้สมุนไพรสขม หวาน เช่น มะขามป้อม ชะเอม นวดเย็น	ใช้สมุนไพรสขม หวาน เช่น มะขามป้อม ขมิ้นชัน ประคบ เย็น
กษะมาก เกินไป	บวม น้ำหนัก เพิ่ม เหนื่อยง่าย	ใช้สมุนไพรสเผ็ด ขม เช่น พริกไทยดำ ชะเอม นวด กระตุ้น	ใช้สมุนไพรสเผ็ด ขม เช่น พริกไทยดำ ขิง นวดกระตุ้น

บทสรุป

1. ความคล้ายคลึงกัน ทั้งสองระบบมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องสมดุลงของธาตุในร่างกาย และมีการใช้สมุนไพรและการนวดเป็นวิธีการรักษาหลัก
2. ความแตกต่าง อายุรเวทมีระบบที่ละเอียดกว่าและเชื่อมโยงกับศาสนาฮินดู ในขณะที่การแพทย์แผนไทยมีความหลากหลายและผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย
3. ความสัมพันธ์ อายุรเวทมีอิทธิพลต่อการแพทย์แผนไทยอย่างมาก แต่การแพทย์แผนไทยก็มีการพัฒนาและปรับตัวให้เข้ากับบริบทของตนเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. ม.ป.ป. การแพทย์แผนไทย

ประยุกต์. เข้าถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/jSesR>
ชยันต์ พิเชียรสุนทร, ศุภชัย ตียวรนนท์, และ วิเชียร จีรวงส์ 2556. **คู่มือเภสัชกรรม**

แผนไทย เล่ม 6 เภสัชกรรม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

บุษบา ประภาพงศ์ และคนอื่นๆ 2554. **แพทยศาสตร์สงเคราะห์ : ภูมิปัญญาทาง**

การแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ:

สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

เบญจมาศ ขุนประเสริฐ, 2564. การศึกษาการกำเนิดและพัฒนากาด้านอายุรเวทใน

วรรณคดีสันสกฤต **วารสารอักษรศาสตร์** 44 (1): 53-63.

พอพล สุโกไส. 2558. “ภูมิปัญญาอาเซียน เวชศาสตร์ในจารึกและเอกสารโบราณ: เอกสาร

และตำรายาในภูมิภาคตะวันตก.” ใน ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง (บรรณาธิการ),

การสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวาระฉลองอายุครบ 96 ปี ของศาสตราจารย์

ดร. ประเสริฐ ณ นคร เรื่อง ภูมิปัญญาอาเซียน : เวชศาสตร์ในจารึกและ

เอกสารโบราณ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วุฒิพงษ์ ถวิลสมบัติ, 2566. คัมภีร์สำคัญเพื่อการศึกษาอายุรเวท. **วารสารมนุษยศาสตร์**

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 43 (2), 338-346.

ภาษาอังกฤษ

Jayasundar, R. 2010. Ayurveda: A distinctive approach to health and disease. **Current Science**, 98 (7).

- Patil, Vasant, & Sapra, Umesh Kumar. 2013. Clinical Diagnosis in Ayurveda: Concepts, Current Practice, and Prospects. **Journal of Ayurveda and Holistic Medicine**, 1 (2) , Retrieved from <https://shorturl.asia/f4K5E>
- Sharma, H., & Clark, C. 2011. Panchakarma: Ayurvedic cleansing and rejuvenation therapy. **Journal of Alternative and Complementary Medicine**, 17 (10), 1-12. <https://doi.org/10.xxxx/yyyy>.
- Subhash Ranade. 2001. Natural Healing Through Ayurveda. **Delhi Motilal Banarsidass**.
- Thakar, V.J. 1982. Diagnostic Methods in Ayurveda. **Ancient Science of Life**, 1(3), 139-145. Retrieved from Ancient Science of Life Archive.